

УДК 378.112:005

МУРОМЕЦЬ Вікторія Григорівнакандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки, докторант Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: vika.muromets@gmail.com**КОМПЕТЕНТІСНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
МАГІСТРАТУРИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу професійної підготовки студентів магістратури в умовах диверсифікації вищої освіти. У ній акцентовано увагу на проблемі розвитку загальних компетентностей студентів магістратури у контексті світових тенденцій. У статті підкреслено, що формування конкурентоздатного фахівця має відбуватися на засадах модернізації вищої професійної освіти з урахуванням широкого компетентнісного поля. Наголошено, що одним із основних завдань підготовки студентів магістратури є системне підвищення якості вищої освіти на інноваційній основі; визначеність й унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечує усталену систему знань і загальних компетентностей, потужну професійно кваліфіковану кадрову базу для економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці.*

***Ключові слова:** компетентнісний підхід, загальні (універсальні, ключові, трансверсальні, надпредметні) компетентності, студенти магістратури, управління розвитком, конкурентоздатний фахівець, якість вищої освіти.*

Постановка проблеми. Вхідження України в європейський освітній простір супроводжується інтеграційними процесами, збільшенням і розширенням інтернаціоналізації, інформатизації і масифікація вищої освіти. Саме тому пріоритетне значення в умовах світових глобалізаційних процесів набуває підготовка конкурентоспроможних фахівців на основі компетентнісного підходу. Сфера вищої освіти одночасно стає активним учасником, рушійною силою і каталізатором основних тенденцій суспільного розвитку на сучасному етапі. У такому контексті тенденції до інтеграції освітніх процесів в значній мірі впливають на модернізацію освіти, що відбувається в Україні.

Аналіз останніх публікацій. Сучасні українські та російські дослідники, міжнародні організації інтенсивно розвивають ідеї запровадження компетентнісного підходу в освіті, оскільки компетентність набуває статусу особливої реальності, важливою як у сфері професійної освіти, так і в практичній діяльності. Так, компетентнісний підхід є предметом наукового дослідження українських вчених: І. Бабіна, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гавришак, І. Гудзик, Н. Дворнікова, С. Калашникової, О. Локшиної, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко, С. Сисоевої. У наукових дослідженнях російських вчених забезпечення якості впровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти вивчали М. Авдєєва, В. Байденко, О. Бондаревська, А. Вербицький, І. Зимня, В. Краєвський, А. Хуторський. Проте, вивчення практики роботи вищих навчальних закладів України свідчить про відбувається переосмисленні у галузі філософії освіти, оновленні змісту, організаційних форм, методів і засобів професійної підготовки студентів магістратури з урахуванням компетентнісного підходу. Це актуалізує необхідність створення єдиного освітнього простору, основними ознаками якого є якість освіти, мобільність студентів, викладачів, дослідників, багатогранність і гнучкість змісту освітніх програм і технологій їх реалізації.

Метою статті є аналіз професійної підготовки студентів магістратури в умовах диверсифікації вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Актуальним завданням системи вищої освіти на сучасному етапі є забезпечення якості освітніх послуг на засадах практичної реалізації компетентнісного підходу у підготовці конкурентоздатного фахівця, що відіграє ключову роль у створенні єдиного Європейського освітнього простору. Вхідження України до європейського та світового освітнього простору супроводжується інтеграційними процесами, збільшенням та розширенням інформатизації. Саме тому пріоритетного значення в умовах світових глобалізаційних процесів набуває підготовки конкурентоспроможних фахівців на засадах компетентнісного підходу.

Розвиток національної системи вищої освіти на основі компетентнісного підходу вимагає поступового запровадження європейських норм і освітніх стандартів до змісту вищої освіти, підготовку професійно-компетентних фахівців. У такому контексті діяльність країн-членів Європейського Союзу спрямована на збереження і розвиток європейських цінностей, міжнародне співробітництво у сфері освіти. Передумови для цього закладені в Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.

Так, одним з основних завдань підготовки педагогічних кадрів відповідно до Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки є системне підвищення якості освіти на інноваційній основі; визначеність і нормування змісту всіх підсистем освіти, забезпечення стійкої системи знань і компетенцій, потужну професійно кваліфіковану кадрову базу для економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці; створення сприятливих умов для професійного вдосконалення і творчості педагогічних працівників [2]. Отже, чітко простежується необхідність забезпечення підвищення якості професійної компетентності студентів магістратури вищих навчальних закладів, підготовки їх як високопрофесійного фахівця, здатного до ефективної професійної діяльності.

У сучасних реаліях вищої освіти в Україні концептуальні положення компетентнісного підходу сприяють фундаменталізації системи неперервної професійної освіти, відкритості, прозорості, визнанню періодів і термінів підготовки (навчання) фахівців з вищою освітою, розробки рамок кваліфікації, профілі різних фахівців для подальшої інтеграції в європейський освітній простір.

Такі трансформаційні процеси є ключовими у ряді нормативних документах в галузі розвитку національної вищої освіти в Україні, зокрема: Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір; комплексі нормативних документів для розробки складових системи галузевих стандартів вищої освіти, Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року, указах Президента України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України на 2009-2015 роки»; рішеннях підсумкових колегій Міністерства освіти і науки України та інших документах. Проблеми розвитку та підвищення якості вищої освіти відображені в законодавчо-нормативній базі, зокрема, в таких документах, як: Закон України «Про освіту» (1991 р), Закон України «Про вищу освіту» (2002; 2014 г.).

Основні положення інтеграції науки і освіти України в європейську спільноту наголошується в Національній доктрині розвитку освіти (2002 г.) до них відносяться насамперед такі: підвищення якості освіти, здійснення моніторингу ефективності діяльності освітньої системи на національному рівні; децентралізація управління освітою шляхом розширення державно-громадського партнерства в соціальній сфері; структурна перебудова системи освіти відповідно до потреб забезпечення безперервності освіти; формування готовності вчителів та навчальних закладів до інноваційної діяльності; розвиток ринку освітніх послуг; розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання інноваційних ідей зарубіжного досвіду в сфері освіти.

У свою чергу І. Зимня розглядає компетентнісний підхід саме в проектуванні професійної підготовки студентів магістратури для подальшої розробки освітніх стандартів, що відображають якісні результати освітнього процесу в різного роду компетенціях [1]. Вчена зазначає, що поняття компетентності включає не тільки когнітивну і операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову. «Воно включає результати навчання (знання та вміння), систему ціннісних орієнтацій, звички. Компетентність завжди є актуальним проявом компетенції»[1].

Більшість зарубіжних дослідників, аналізуючи категорії «компетентність» і «компетенція», виділяють два типи навчальних результатів: загальна компетентність (key competency) і спеціальна (предметна) компетентність (specific competency). На думку вчених, загальна компетентність розуміється як здатність до аналізу і синтезу, загальні знання, здатність до самостійного навчання, співпраці і комунікації, цілеспрямованість, лідерські якості, організованість і здатність до планування. В принципі, це ті здібності, які «необхідні у будь-яких ситуаціях, не тільки тих, пов'язаних з певною галуззю. Крім того, більшість з них можна розвинути або знищити відповідно чи не відповідає навчальним методом або в певному форматі» [3].

Згідно формулюваннями ЮНЕСКО, освіта являє собою процес соціалізації індивіда, в ході чого відбувається становлення його здібностей до саморозвитку, пов'язаних з формуванням когнітивних (learning to know – вчитися знати, професійно-методична компетентність), діяльнісних (learning to do – вчитися робити, компетентність в плані діяльності, перетворення задуманого в життя), комунікативних (learning to live together – вчитися жити разом, соціально-комунікативна компетентність) і світоглядних (learning to be – вчитися бути, компетентність в плані особистості) компетентностей [3].

Важливе значення для реформування системи вищої освіти в Україні мають результати проекту «Tuning Education Structures in Europe» («Налаштування освітніх структур в Європі») [4], підтриманого Європейською Комісією, в якому для реалізації цілей Болонської декларації поставлена задача визначити точки конвергенції і виробити загальне розуміння кваліфікацій за рівнями в термінах компетенцій як результатів навчання. Проектом запропонована теоретична модель компетенцій майбутніх фахівців і виділені наступні категорії загальних компетенцій: інструментальні (когнітивні здібності, методологічні здібності, технологічні вміння, лінгвістичні вміння, комунікативні компетенції) міжособистісні (вміння виражати почуття і відносини, критика і самокритика, вміння працювати в колективі і т. д.); системні (поєднання розуміння, ставлення і знання, дозволяє аналізувати складові системи і її цілісність, вміння планувати системні зміни, конструювати нові системи) [3].

Спеціальні компетенції, визначені проектом на основі аналізу окремих напрямів підготовки фахівців другого циклу (ступінь магістр):

1) володіти предметною областю на підвищеному (просунутому) рівні, тобто володіти новітніми методами і технологіями (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретації; 2) критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії і практики; 3) володіти методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на просунутому рівні; 4) бути здатним зробити оригінальний внесок у дисципліну, враховуючи канони певної предметної області, наприклад, в рамках кваліфікаційної роботи; 5) демонструвати оригінальність і творчий підхід; 6) опанувати компетенціями на професійному рівні.

Таким чином, вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, спостереження за інтеграційними процесами, що відбуваються на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти в Україні, що впливають на модернізацію професійної підготовки студентів магістратури, ми виявили ряд протиріч, що потребують вирішення, а саме між:

- посиленнями вимогами європейського ринку праці до професійної підготовки студентів магістратури в Україні і недостатньою державною підтримкою реалізації відповідної підготовки в умовах університетської освіти;
- певної потребою українського суспільства у фахівцях, що володіють новим типом професійного мислення і тенденціями інтеграції та спеціалізації у професійній підготовці на компетентнісній основі;
- трансформацією цілей системи професійної підготовки студентів магістратури, обумовленої зміною освітньої парадигми, і нерозробленістю теоретичних основ такої підготовки з урахуванням компетентнісного підходу;
- між сучасними підходами до визначення компетентнісних основ професійної підготовки студентів магістратури та недостатнім розумінням соціальної значущості якісної підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців;
- зростанням потреби в теоретико-методологічному обґрунтуванні проблеми професійної підготовки студентів магістратури в країнах Європейського Союзу з урахуванням новітніх освітніх вимірювань та недостатнім рівнем розробки її окремих аспектів у вітчизняних наукових джерелах.

У 2014 році був прийнятий новий «Закон про вищу освіту», основний ідеєю якого є імплементація концептуальних положень у сферу вищої освіти України для забезпечення європейського рівня діяльності вищої школи. Реформування вищої освіти в українських вищих навчальних закладах ґрунтується на концептуальному положенні про те, що професійна підготовка студентів магістратури може бути забезпечена інтеграцією інтелектуального, культурного, соціального, науково-технологічного аспектів розвитку суспільства і необхідністю обґрунтування такої інтеграції на різних рівнях: методологічному, теоретичному, практичному та методичному.

Дослідження компетентнісних основ професійної підготовки студентів магістратури в Україні реалізовано в основному на основі системного, культурологічного, порівняльного, цілісного та компетентнісного підходів. Розглянемо ці підходи більш детально.

Приміром, системний підхід дозволяє розглянути процес професійної підготовки студентів магістратури і виділити як системоутворюючий фактор такої підготовки; змодельовати систему професійної підготовки студентів магістратури як систему ключових понять дослідження; структуру професійної підготовки студентів магістратури та дозволив виділити спільні та відмінні риси у професійній підготовці студентів магістратури для визначення напрямків використання досвіду країн Європейського Союзу в системі професійної підготовки студентів магістратури в Україні.

Культурологічний підхід дозволяє дослідити становлення майбутнього фахівця як носія висококультурної та освіченої особистості, здатного до свідомого визначення і реалізації цілей освітнього процесу, професійної готовності до визначення перспективних цілей освітніх систем, враховуючи інтернаціоналізацію і глобалізацію.

Порівняльний підхід спрямований на здійснення аналізу системи професійної підготовки студентів магістратури в країнах Європейського Союзу в цілому, і в кожній країні зокрема, з'ясування спільних і відмінних рис у становленні та розвитку реалізації компетентнісного підходу в країнах ЄС, їх порівняння з вітчизняними моделями професійної підготовки майбутніх фахівців.

Концептуальні засади цілісного підходу реалізуються для вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців як об'єкта дослідження з позиції цілого явища; визначення основних елементів, частин, сторін об'єкта, як цілісної системи, їх специфіки та особливостей. Головна особливість цілісного підходу, відрізняє його від інших методологічних підходів до дослідження, полягає в тому, що цілісний підхід, насамперед, передбачає аналіз цілісності досліджуваного і проєктованого феномена якості особистості, особистості в цілому, педагогічного процесу, його фрагмента, «одиниці»), шляхів забезпечення і підвищення його цілісності. А це можна забезпечити, якщо методологію цілісного підходу реалізувати в процесі здійснення всіх інших підходів [1, с. 15].

Висновки. Запровадження компетентнісного підходу використовується у дослідженнях професійної підготовки студентів магістратури з урахуванням специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності, є відображенням загальних і професійних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, професійних прагнень для ефективної педагогічної, науково-дослідної діяльності в умовах університетської освіти. Таким чином, саме сукупність певних підходів утворює системну цілісність, яка дозволяє сформулювати цілісну концепцію професійної підготовки студентів магістратури на компетентнісній основі в Україні.

Список використаної літератури

1. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
2. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe: Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27-30 March 1996 / Council for Cultural Co-operation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasbourg. – 1997. – P. 11.
3. Tuning Educational Structures in Europe. – http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning/tuning_en.html, 25.10.2005 p.

References

1. Zimnyaya I. A Key competence as effectively-target competency-based approach to education. Author's version. – М.: Research center of problems of quality of training, 2004 – 42 p. (in Russ).
2. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe: Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27-30 March 1996 / Council for Cultural Co-operation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasbourg. – 1997. – P. 11.
3. Tuning Educational Structures in Europe. – http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning/tuning_en.html, 25.10.2005 p.

MUROMETS Victoria Grygorivna,

Ph.D., assistant professor of theory and history of education, Doctoral Borys Grinchenko Kyiv University
e-mail: vika.muromets@gmail.com

COMPETENCE FUNDAMENTALS TRAINING UNDER MASTER STUDENT OF UNIVERSITY EDUCATION IN UKRAINE

Summary. Introduction. The article analyzes the training of Master students in terms of diversification of higher education. It is accented attention on the problem of general competences of Master students in the context of global trends.

Purpose. The article stressed that the formation of competitive professional should be based on the modernization of higher education given the wide field of competence.

Results. Emphasized that one of the main tasks of preparing students magistracy system is improving the quality of higher education on the basis of innovation; determination and regulation of the content of education subsystems, providing well-established system of knowledge and general competencies, a strong professional skilled personnel base for the economic growth of the state, the competitiveness of domestic workers on the external labor market. Urgent task of higher professional education at the present stage is to provide quality educational services on the basis of the practical implementation of competence approach in preparing competitive specialist, plays a key role in the creation of a single European educational space. Ukraine's accession to the European and world educational space accompanied by integration processes, increase and extension information. That is why the priority in terms of world globalization takes training competitive specialists on the basis of competence approach. The study of domestic and foreign scientific sources, monitoring processes occurring at the present stage of reforming higher education and influence the modernization of vocational training of students of Master, actualize consideration paradigmatic change in education, the transition to educational paradigm updates the definition (identification and diagnosis) general competencies of graduates high school. Therefore, the implementation of the European educational goals due to the globalization of all spheres of modern life and leading a dominant modern information and communication technologies, is not possible without thorough research trends of general competencies students.

Conclusion. It is one of the main tasks of preparing students magistracy system is improving the quality of education on the basis of innovation; determination and regulation of the content of education subsystems, providing well-established system of knowledge and common (universal) competencies powerful professionally qualified personnel base for the economic growth of the state, the competitiveness of domestic workers on the external labor market; creating favorable conditions for professional development and work of teachers.

Key words: competence approach, common (universal, key, transversal) competency, students of magistracy, management development, competitive specialist, quality higher education.

Одержано редакцією 23.01.2016
Прийнято до публікації 24.01.2016